

Янко Валентина Венедиктівна

д.геол.-мінерал. наук, професор, професор Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (м.Одеса)

**ВИВЧИТИ ВЗАЄМОДІЮ МІЖ ПРИРОДОЮ І ЛЮДСЬКИМ
СУСПІЛЬСТВОМ У ДФ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І
ПРОТЯГОМ ПІЗНЬОГО ПЛЕЙСТОЦЕНУ І ГОЛОЦЕНУ**

Проект сфокусован на взаємодії між природою і людським суспільством у Північно-Західному Причорномор'ї [ПЗПЧ] протягом пізнього плейстоцену і голоцену.

Метою науково-дослідної роботи є обґрунтування зв'язку між природними процесами та адаптацією до них населення в ПЗПЧ за останні 25-30 тисяч років. Робоча гіпотеза полягає в тому, що коливання рівня моря і міграція берегової лінії ПЗПЧ були зумовлені коливаннями клімату в значно більшій мірі, ніж тектонікою. Це привело до того, що величезні площі сучасного шельфу Чорного моря, які були оголені при рівні моря нижче сучасного як мінімум на 100 м і заселені стародавніми людьми, були поступово затопленими середземноморськими водами на початку голоцену. Це спричинило перебудову системи розселення, господарської діяльності, культури та побуту населення прилеглих територій.

Перевірка робочої гіпотези реалізується шляхом реконструкції природних явищ минулого по геологічним характеристикам із застосуванням моделей та їх подальшою прив'язкою до даних археології, первісної історії та сінполітейної етнографії.

Попередні геологічні і палеонтологічні дані показують, що протягом останніх 25-30 тис. років рівень Чорного моря коливався в осциляційного або зворотно-поступального режимі. Це було пов'язано, в першу чергу, зі зміною балансу між обсягом солоних середземноморських вод і прісних вод, привнесених в Чорне море численними річками, і випаровування, що супроводжувалося періодичними опріснення і осолонення басейну, на які відповідала биота, включаючи людину [2, 4, 6, 7, 8].

Швидкий підйом рівня в пізньому плейстоцені підвищив рівень ранненовоевксінського озера від -100 м до 20 м до початку голоцену [3, 5, 9, 10, 11]. Вплив каспійських вод на підйом рівня мало місце. На користь цього свідчить збільшення кількості каспійських видів в складі біоти, хоча не виключено, що при

сприятливих умовах вони могли виходити з притулків, як було зазначено раніше Л. А. Невеской [1].

У максимум останнього заледеніння (27-17 т.р. ВР), коли рівень новоевксинського солоноватоводной озера був на 100 м нижче сучасного, стоянки пізньопалеолітичної людини розташовувалися всередині глибоких долин невеликих річок, які були затоплені в процесі поздненовоевксинської трансгресії (17-10 т. р. ВР), але добре простежуються геоморфологічно на нинішньому шельфі Чорного моря. Ця обставина може бути використано при пошуку затоплених позднепалеолитических поселень на шельфі, де, швидше за все, знаходяться нині невідомі свідчення переходу пізньопалеолітичної людини в Північному Причорномор'ї [6, 10, 12].

Початок середземноморської трансгресії і міграції середземноморської біоти відбулися близько 9,5 т. р. ВР. Підйом рівня моря і міграція середземноморських організмів відбувалася хвилеподібно у відповідь на евстатическіє сигнали з Атлантики і Середземномор'я. Мезолітичні стоянки продовжують розташовуватися уздовж річкових долин і несуть сліди переходу від полювання до збору їстівних рослин [6, 7, 12].

Ніяких ознак катастрофічного затоплення Чорного моря в ранньому голоцені не виявлено. У той же час досить різкий підйом його рівня в пізньому плейстоцені безсумнівно мав місце і, цілком можливо, за рахунок впливу каспійських вод [5, 8, 9, 10, 12].

Робота є складовою частиною і виконана за фінансової підтримки держбюджетної теми №557 Міністерства освіти і науки України «Вивчити взаємодію між природою і людським суспільством у Північно-Західному Причорномор'ї протягом пізнього плейстоцену і голоцену» (2015-2018 р.р.). Вона також є внеском у міжнародні проекти SPLASHCOS (Submerged Prehistoric Archaeology and Landscapes of the Continental Shelf) і UNESCO-IGU-IGCP 610 «From the Caspian to Mediterranean: Environmental Change and Human Response during the Quaternary».

Список використаних джерел:

1. Невеская Л. А. Позднечетвертичные двухстворчатые моллюски Черного моря, их систематика и экология. Труды Палеонтологического ин-та АН СССР. — М. — 1965. — Т. 105. — С. 3-391.
2. Янко-Хомбах В.В.(также Янко В.В.), Смынтына Е.В., Кадурич С.В., Ларченков Е.П., Какаранза С.В., Киосак Д.В. Колебания уровня Черного моря и адаптационная стратегия древнего человека за последние 30 тысяч лет. Геология и полезные ископаемые Мирового Океана. — 2011. №2. С. 61-94.
3. Chepalyga A. L. The late glacial great flood in the Ponto-Caspian basin // The Black Sea Flood Question: Changes in Coastline, Climate and Human Settlement / Под ред. V. Yanko-Hombach, A. S. Gilbert, N. Panin, P. Dolukhanov. — Springer, Dordrecht. — 2007. — P. 119–148.

4. Smyntyna, O.V. Adjustment theory in the study of human responses to global climate change in the Northwestern Black Sea region at the Pleistocene-Holocene boundary // Proceedings of IGCP 610 Fifth Plenary Conference and Field Trip: «From the Caspian to Mediterranean: Environmental Change and Human Response during the Quaternary» / Под ред. A. Gilbert, V. Yanko-Hombach, Palermo (Italy), 1-9 October 2017. –In press.

5. Yanko-Hombach V. (also Yanko, V.). Controversy over Noah's Flood in the Black Sea: geological and foraminiferal evidence from the shelf // The Black Sea Flood Question: Changes in Coastline, Climate and Human Settlement / Под ред. V. Yanko-Hombach, A. S. Gilbert, N. Panin, P. M. Dolukhanov. Springer, Dordrecht. — 2007. — C. 149-203.

6. Yanko V. Late Pleistocene environmental factors defining the Black Sea and the identification of potential example areas for seabed prehistoric sites and landscapes on the Black Sea continental shelf // Book of Abstracts of the International Conference «Under the Sea: Archaeology and Palaeolandscapes», 23-27 September 2013, Szczecin, Poland. - 2013. -P. 22.

7. Yanko-Hombach, V. (also Yanko, V.). Climate, sea level change, coastline migration and human adaptive strategies in the Black Sea region // The Murphy International Scientific Meeting «Lost and Future Worlds: Marine palaeolandscapes and the historic impact of long-term climate change», The Royal Society, Chicheley Hall, Buckinghamshire, UK, 15-16 May 2017. <https://royalsociety.org/science-events-and-lectures/2017/05/climate-change/>

8. Yanko-Hombach, V. (also Yanko, V.). The Quaternary history of the Ponto-Caspian basins // Geological Society of America Abstracts with Programs. -2015. -Vol. 47, No. 7. - P. 204.

9. Yanko-Hombach, V., Leroy, S. Sintubin, M. Schneegans, S. Tales set in stone. A World of SCIENCE. -2012. - Vol. 10, No. 3, July –September 2012. -P. 2-11.

10. Yanko-Hombach V. (also Yanko, V.), Mudie P., and Gilbert A.S. Was the Black Sea catastrophically flooded during the post-glacial? Geological evidence and archaeological impacts // Underwater Archaeology and the Submerged Prehistory of Europe / Под ред. J. Benjamin, C. Bonsall, Dr. C. Pickard, and A. Fischer, eds. -2011. - Oxbow Books. - P. 245-262.

11. Yanko V., Mudie P. J., Kadurin S., Larchenkov E. Holocene marine transgression in the Black Sea: New evidence from the northwestern Black Sea shelf // Quaternary International -2014, № 345. –P. 100-118.

12. Yanko-Hombach, V. (also Yanko, V.), Schnyukov, E., Pasyukov, A., Sorokin, V., Kuprin, P., Maslakov, N., Motnenko, I., Smyntyna, O. Late Pleistocene-Holocene Environmental Factors Defining the Azov-Black Sea Basin, and the Identification of Potential Sample Areas for Seabed Prehistoric Site Prospecting and Landscape Exploration on the Black Sea Continental Shelf // Quaternary Palaeoenvironments of the European Continental Shelf: Environments for occupation and conditions for survival or destruction of submerged prehistoric deposits / Под ред.

N. Flemming, J. Harff, D. Moura. -2017. - Chichester, UK: Wiley-Blackwell. –P. 431-478.